

Židovské dějiny od středověku po emancipaci

- v 10. století centrem židovství muslimské Španělsko (Andalusie) ← maurská společnost zaujala k Židům vstřícný vztah
- vzrůstající moc křesťanského Španělska → řada Židů přestupovala z donucení na křesťanství (*marranos*) X v tajnosti dodržovali židovské svátky → španělská inkvizice
- 1492 Židé ze Španělska vyhoštěni (asi 150 000) → rozptýlili se po celém Středomoří
- označují se jako **sefardští Židé** (*Sefarad* = ve středověké hebrejštině Španělsko) – používají zvláštní hovorový jazyk – starou španělštinu zvanou **ladino**

Španělská synagoga v Praze vybudovaná v roce 1868 v maurském slohu.

- **aškenázští Židé** (*Aškenaz* – středověká židovská literatura tak označuje Německo)
- dynamický rozvoj v novověku
- západní a střední Evropa → již v římské době se zde dostávali jako obchodníci
- v Německu významné židovské obce v **Porýní** (**Mohuč, Worms, Špýr**) a v Podunají (Řezno) X během prvního křížového tažení 1096 – 99 masakry židovského obyvatelstva

*Románská
mikve ve
Špýru –
vchod a ná-
drž*

- 13. století: Židé se dostali do závislosti na královské moci = **služebníci královské komory** („*servi camerae*“) → museli odevzdávat stanovené (velmi vysoké) daně → získali tak královu ochranu
- vytvořily se **oddělené židovské čtvrti** – židovské ulice, později **ghetta**

*Výraz ghetto je odvozen od **Ge-to nuovo** („nová slévárna“) v Benátkách, zřízeného roku 1516. Ghetta byla oddělena zdmi, bránami, padacími mosty, bez ohledu na rostoucí populaci se jejich rozloha nezvětšovala,*

proto byla brzy přelidněná a šířily se v nich nemoci i požáry.

- vnitřní záležitosti jednotlivých obcí řídila vlastní židovská samospráva → vybírala také předepsané daně
- IV. lateránský koncil (1215) zavedl zvláštní **židovská znamení** – např. žluté kolečko nebo žlutý špičatý klobouk (ten se stal znakem pražské židovské obce); toto označování u nás zrušil až Josef II. v roce 1781

- Židům nebylo dovoleno vlastnit půdu, řemesla mohli vykonávat výhradně pro svou potřebu → jejich doménou se stával obchod a finančnictví
- v 16. století se centrum židovského života přesunulo na východ – do Polska

Antijudaismus, antisemitismus

- ve středověku se zrodily tři pomluvy, které způsobily četné protižidovské násilnosti:
  - a) obvinění ze znesvěcení hostie
  - b) rituální vraždy
  - c) trávení studní (viz morová epidemie 1348)
- **legenda o bludném Židovi** ← udeřil Krista na cestě k ukřižování; Ahasver

Kurze Beschreibung vnd Erzehlung von einem
Juden/mit Namen Agapverus/

**Welcher bey der Creuzi-
gung Christi selbst persönlich gewesen / auch das
Crucifige über Christum hab helfen schreyen / vnd vmb Bar-
rabam bitten / hab auch nach der Creuzigung Christi nimmer gen Jerusalem
können kommen / auch sein Weib vnd Kinder nimmer gesehen/ vnd seithero im
Leben geblieben / vnd vor etlich Jahren gen Hamburg kommen/auch An-
no 1599. im December zu Danzig ankommen.**

**Es hat auch Paulus von Eisen / der H. Schrifft
Doctor vnd Bischoff von Schlesswig/beneben dem Rector der
Schulen zu Hamburg / mit ihme conferiert von den Orientalischen Landen/
was sich nach Christi zeit verlossen/ hat er solchen guten bericht davon gegeben/
dass sie sich nicht genug darüber verwundern können.**

Matthaei am 16.

Warlich ich sage euch/ es stehen allhie etliche / die werden den Todt nicht
schmecken / biß daß sie des Menschen Sohn kommen sehen in
sein Reich.

Gedruckt zu Baugen / bey Wolfgang
Suchnach/ Anno 1602.

*Leták o zjevení se Ahasvera
v Gdaňsku roku 1599.*

Pogromy

- připravené či náhlé výbuchy teroru, plenění, vraždění...
- u nás masakr v pražském ghettu v roce 1389 po údajném napadení kněze židovskými chlapci
- slovo pochází z ruštiny, kde znamená „*bouře*“ (poprvé se toto označení v souvislosti s Židy objevuje až v roce 1871, kdy došlo k útoku na židovskou kolonii v Oděse)
- 1648 – 49 kozáci Bohdana Chmelnického vyvraždili na 100 000 židovských obyvatel v Polsku, Litvě, Bělorusku
- velká vlna pogromů po atentátu na cara Alexandra II. (1881)

Od emancipace po současnost

- vliv Velké francouzské revoluce
- asimilace = rozpad vnitřně uzavřené a od ostatního světa oddělené tradiční židovské komunity, odklon od náboženství
- ghetta otevřela své brány
- Židé se výrazně podílejí na industrializaci
- revoluční události roku 1848
- nový výbuch protižidovské nesnášenlivosti
  - **Dreyfusova aféra** (1894)
  - inscenované procesy s údajnými pachateli rituálních vražd
  - šíření protižidovských pamfletů

→ v Rusku vlna pogromů

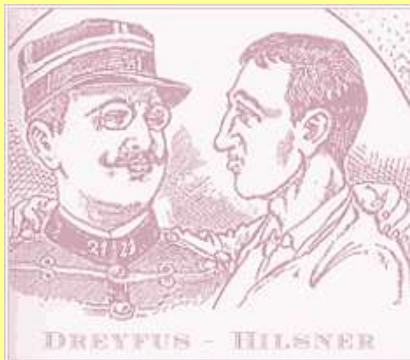
- masové židovské vystěhovalectví z Evropy do Spojených států
- zrod **sionismu** = touha Židů po návratu do původní vlasti; zakladatelem vídeňský novinář **Theodor Herzl**; sionistické hnutí systematicky budovalo židovské osídlení v tehdejší Palestině – součásti osmanské říše a po první světové válce britském mandátním území → **kibucy** = kolektivní zemědělské osady se společným vlastnictvím
- v meziválečném období, kdy došlo k mohutným přistěhovaleckým vlnám, Británie židovskému přistěhovalectví bránila, aby si zachovala své pozice v arabském světě
- 1947 Valné shromáždění OSN rozhodlo o rozdělení Palestiny na židovský a arabský stát X arabská strana toto rozhodnutí odmítla

- 14. květen 1948: vyhlášení státu Izrael

Antisemitismus v období emancipace Židů

- antisemitismus protikapitalistický (Rothschildové)
- antisemitismus nacionální a **Dreyfusova aféra**: r. 1894 byl **Alfréd Dreyfus**, jediný židovský důstojník francouzského generálního štábu, odsouzen k doživotnímu vězení na **Ďábelských ostrovech** za údajné prozrazení vojenského tajemství Německu; inscenovaný proces a nespravedlivý rozsudek přiměl r. 1898 spisovatele **E. Zolu** k napsání otevřeného dopisu prezidentu republiky nazvaném **Žaluji** → obnovené soudní líčení r. 1899 zmírnilo Dreyfusův trest na 10 let vězení a r. 1906 byl zproštěn všech obvinění

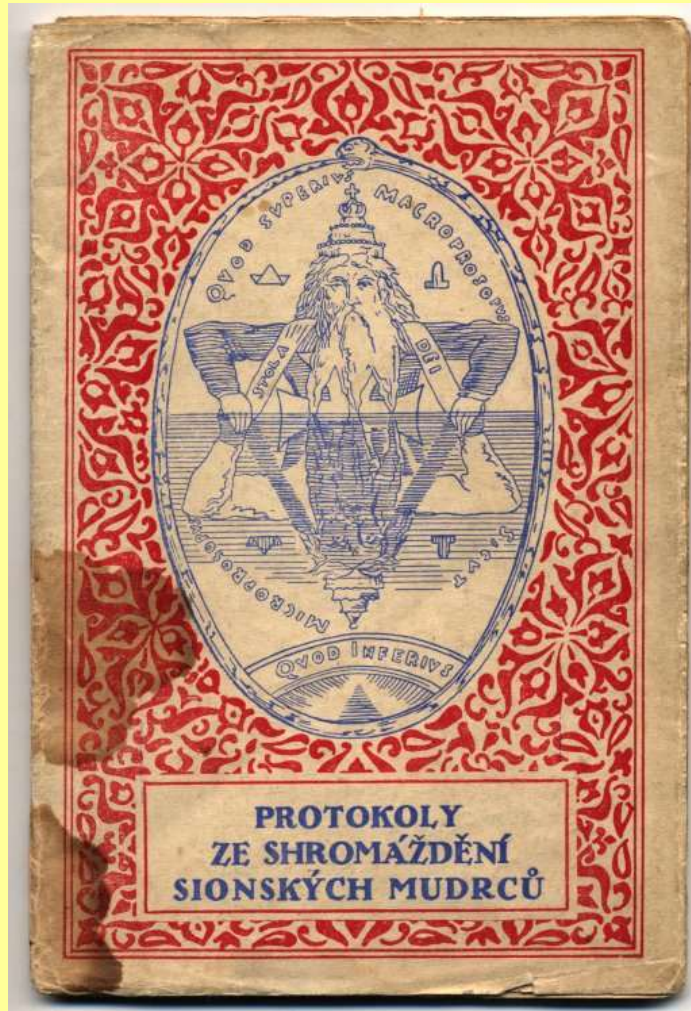
- idea světového židovského spiknutí

Židé snažíci se zmocnit světa – Rothschild na francouzské antisemitské karikatuře z r. 1898

- ***Protokoly sionských mudrců:*** poprvé publikovány na počátku 20. století v Rusku; pamflet vytvořený ochrankou cara Nikolaje II. ve snaze obvinit ruské Židy z organizování revo-

lučního převratu → podle *Protokolů* období liberalismu a revolucí mělo vyústit ve zkázu křesťanského světa; na jeho troskách pak mělo povstat impérium židovské despotie, vládnoucí všem národům

První české vydání z roku 1927

→ tento pamflet se stal světově nejrozšířenějším dílem protižidovské nenávisti

→ v obrovských nákladech vycházel za občanské války v Rusku → vedl k řadě pogromů

→ v Německu po nástupu A. Hitlera (1933) se stal povinnou školní četbou

- antisemitismus rasový: vylučoval jakoukoli existenci Židů ← Židé (Semité) stojí v přímém protikladu k čisté, árijské rase, kterou chtějí zničit; rasová teorie se opírala o dílo Francouze A. de Gobineaua *Esej o nerovnosti lidských ras* (1853)

Svůj k svému!

Pohled' vpravo, zdvihni vlevo hlavu,
uštvaný ty, utlačený lide!

Podívej se přece jednou kolem,
jak tu rostou z mozolů tvých židé.

Na náměstí, v hlavních třídách všude
tlustý židák sedí v plném krámu
a židovka černooká hbitě
obsluhuje dobrou českou mámu.

Však i z „lepších“ domů chodí dámy

v rukavičkách lesklých k Izraeli –
napřed ovšem zajdou na mši ranní
pomodlit se růženeček celý.

Někdy také zajdou v české krámy,
ale zřídka, pro maličkost leda,
pro velký však obchod skoro vždycky
česká dáma židovský krám hledá.

Zlaté doly u nás mají židé,
a ty, lide, máš jen dlaně chudé.
Vzbud' se jednou, promni přece oči,
Vzbud' se brzo, nebo pozdě bude.

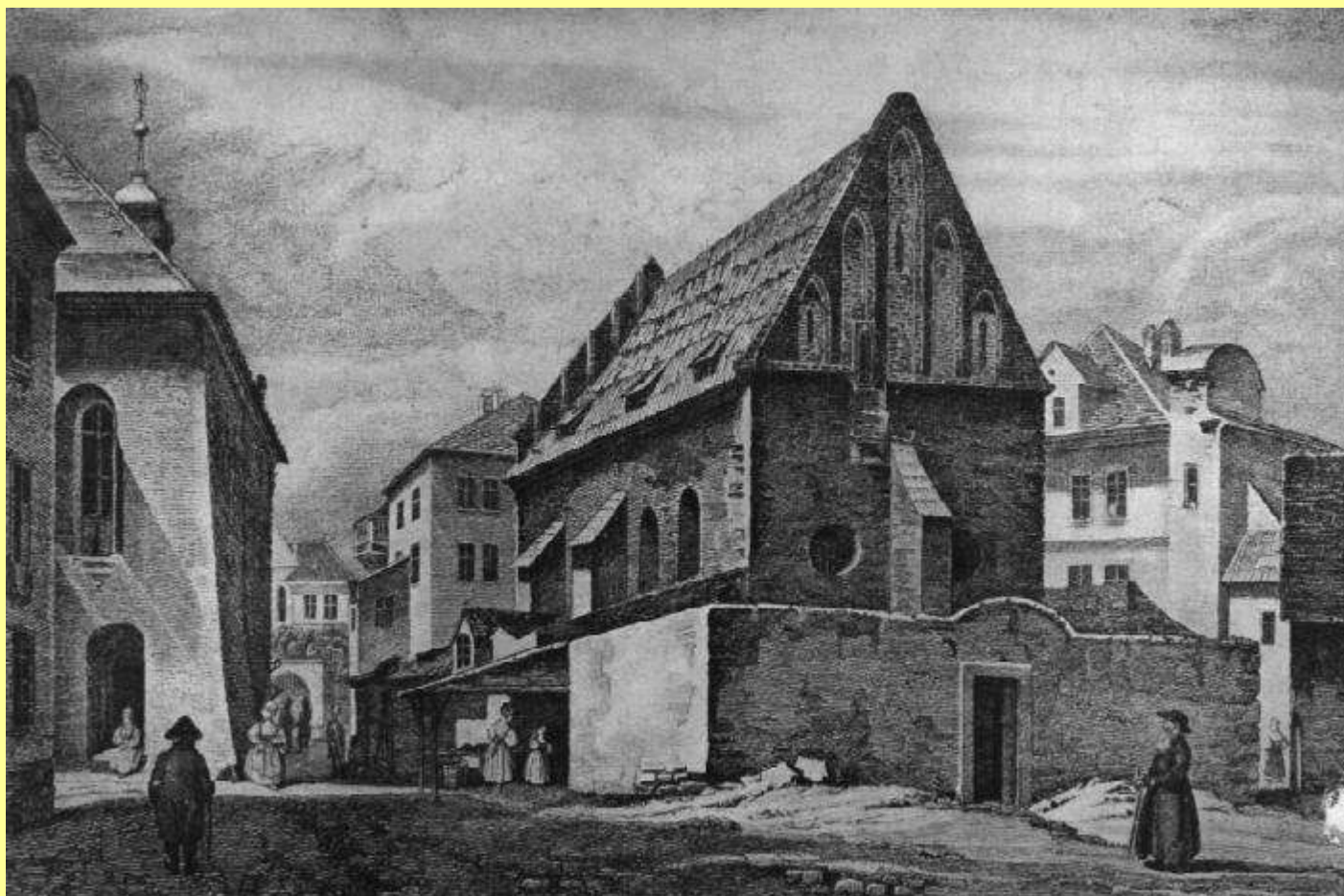
Já mám trakař novej,
každý žid je zloděj.
Holku podřezali,
krev z ní vycucali,
nekupujte od něj.

Židé v Čechách a na Moravě

- náležejí k aškenázskému, tj. středoevropskému a východoevropskému kulturnímu okruhu
- v římské době naším územím procházeli židovští kupci s obchodními karavanami
- z roku 965 známá zpráva **Ibrahima ibn Jakuba** o Praze

- v 70. letech 13. století postavena v pražské židovské čtvrti gotická **Staronová synagoga**

Staronová synagoga v 1. polovině 19. století

- Židé se specializovali na dálkový obchod: dováželi luxusní zboží (orientální látky, víno, koření, výrobky z drahých kovů,

zbraně), určitou dobu i otroky (do 12. století); vyváželi dobytek a suroviny (dřevo, vosk, kožešiny)

- peněžnictví – Židům vyhrazeno půjčování peněz na úrok
- „*servi camerae*“
- duchovní hlavou obce **rabín** → učitel, autorita v oblasti práva
- v Praze byl od poloviny 16. století volen **primas** → majetný a vlivný člověk → zastupoval židovskou obec při jednáních s městskou radou i státními úřady
  - „dvorní Žid“ **Mordechaj Maisel**, finančník Rudolfa II. (financoval války s Turky)
  - **Jakob Baševi z Treunburku**, finančník Matyáše a Ferdinanda II., první Žid povýšený do šlechtického stavu (1628)

Židovská radnice, kterou nechal koncem 16. století vybudovat Mordechaj Maisel

„Pozpátku točí se ručičky hodin v židovské čtvrti“

(G. Apollinaire v Pásmu)

Nábrobek Hendel Baševiové na Starém židovském hřbitově

- pro židovskou obec pracovali dále **kantoři**, synagogální sluhové, lázeňští, **mohel**, který prováděl obřízku, hrobníci, branní, kteří vykonávali strážní službu v ghettu; nejváženější sociální institucí bylo **pohřební bratrstvo**

- renesance – „zlatý věk“ židovských dějin → **Jehuda Liwa ben Becalel (rabbi Löw, Maharal, zemřel 1609)**

Nábrobek rabbiho Löwa na Starém židovském hřbitově

- protižidovská nařízení: **Karel VI.** vydal roku 1726 tzv. **familiantský zákon**, podle nějž měl být zachován daný počet židovských rodin → ženit se směl pouze nejstarší syn z každé židovské rodiny, ostatní synové museli buď zůstat svobodní, nebo odejít ze země
- v souvislosti s Josefinismem docházelo ke germanizaci českých a moravských Židů → k dosavadním hebrejským jménům museli přijmout nová osobní jména a německá příjmení
- familiantský zákon zrušen až 1848